

ГЕРМАН МАКСИМОВ ПОСЛЕДНИЯТ ПРАГ

Превод от руски: Русалина Попова, 1967

chitanka.info

„По заповед на Лак-Ифар-ши Яст бил издигнат Дом на смъртта, който съществувал един период и половина. Ако някой линг, носещ червения знак на пълнолетието, искал да прекъсне нишката на своя живот, той идвал тук. И повече никой не го виждал... Тоя Дом бил построен от един механик на име Велт. И същият тоя механик го разрушил.“

(„История на планетата Сим-Кри“, списък 76, раздел 491)

„Окончателно ли е твоето решение?“ Надписът се простираше по цялата врата отдясно наляво. Покритите някога с жълт олин букви бяха олющени и потъмнели. Прахът, който проникваше навсякъде, се стелеше по тях и образуваше тънък слой. Металната рамка на вратата, облечена в пластмаса, беше изпъстрена с набързо направени надписи. Оставили ги бяха тези, които бяха влезли през тази врата, за да не се върнат никога. В ъгъла се издигаше купчина предмети, хвърлени от хилядите, минали оттук: апарати, които показваха времето, гривни, метални кутийки за зърна от кан. „Окончателно ли е твоето решение?“ На въпроса трябваше да се отговори. Само с една дума. Велт се побави за миг, като се мъчеше да успокои своето разбушувало се сърце, и едва чуто промълви:

— Да.

Вратата не помръдна. Зеленото око на обектива внимателно следеше всяко движение на линга. В полутъмния тунел миришеше на влага. Едва мъждукаше обраслата в паяжина лампа. В застоялия въздух висеше безжизнена тишина. Само нейде далече, далече по околоръстния път протракваха едноместните хитоплатформи: трак, трак, трак... Без да ще, Велт напрягаше слуха си и ловеше тези слаби звуци, които проникваха в подземиято от повърхността. В тях имаше движение, следователно и живот. Трак, трак, трак — сякаш някой безмилостно забиваше звуците като гвоздеи в главата, в гърдите, в

сърцето. Велт стоеше, слушаше далечните звуци на живота и чувствуваше, че не му е останала почти никаква увереност. Ей сега ще се дръпне назад, ще се обърне с гръб към страшната врата и ще побегне. Ще побегне, гонен от ужаса. И ще бяга дотогава, докато сърцето му не се задави в кръв, докато не почувствува мириxa на топла земя, паднал на галената от слънцето трева.

А сетне? Сетне връщането към миналото. Докато той е тук, и угризенията на съвестта, и кошмарите наяве, и нощите, пълни с тежки като камъни мисли, са нещо минало. Сълзите на майките, студената ненавист на бащите и братята, последните проклетия на тия, пред които се беше отворила тая и още двадесет такива врати на Дома на смъртта — това е също минало. Докато е тук. Но заедно с дневната светлина, заедно с живота отново ще се върне всичко това. И ще се роди новото — презрението към себе си заради минутната слабост.

Велт протегна ръка и докосна изпъкналите, олющени букви. Те бяха студени и грапави: „Окончателно ли е твоето решение?“

— Да! — ясно и високо изрече той, макар че всяка клетка на тялото му, всеки нерв викаше „не!“ — Да!

Стоманената плоча безшумно се плъзна нагоре и отвори входа. В тунела го плисна студена светлина. Велт откъсна от земята непослушните си нозе и влезе в светлия коридор. Тежката врата зад гърба му меко се спусна на мястото си.

Големината на помещението не можеше да се определи. То изглеждаше едновременно и безкрайно огромно, и безкрайно малко. Такова го правеха огледалата. Пространството, притиснато и многократно отразено от огледалните плоскости на стените, плочите на пода и тавана, се възприемаше като илюзия. Сякаш и времето, уморено да се мята от стена на стена, се беше спряло и сгъстило, отхвърлено в центъра на стаята Последна изповед. Отвсякъде към Велт гледаха неговите отражения — хиляди велтовци с изпити лица и объркани очи. Като тромави безплътни тълпи те се трупаха зад огледалните стени; приведени се надвесваха от тавана и се гънеха под краката му, сякаш бяха отлети в пода. Велт беше сам със себе си. Огледалата го раздробиха на множество късчета и с всяко от тях — той чувствуваше това почти осезаемо — от него се отделяше миг от неговия живот, капка от неговите сънища и мимолетни надежди. В самия него остана толкова малко, че вече не си струваше нито да

съжалява, нито да се бои. И това усещане на пустота, която изведнъж се бе открила у него, премина в равнодушно спокойствие. Спокойствие на обречен. Велт отиде в ъгъла и се отпусна в единственото кресло, което стоеше до ниската метална масичка. Креслото беше изтърбушено и отрито.

И тозчас машината изповедник заговори:

— Животът ще си отиде, но не ще угасне свещеният огън на великия Чимпо — изрече машината ритуалната формула. — Кой си ти, който пристъпяш последния праг?

Гласът ѝ беше мек и тих и така познат, че Велт потръпна и неволно се озърна, като търсеше тая единствена, на която можеше да принадлежи гласа. Чувствата лъжеха — стаята беше празна, само хилядите безмълвни отражения ловяха неговия поглед. Чувствата лъжеха, но той не можеше и не искаше да се съпротивява срещу тая измама. Той се отпусна върху облегалото на креслото и потъна в бездънния водовъртеж на паметта. Студените плочи на пода се разсипаха и се превърнаха в мек и топъл прах по междуселски път, а самият той стана малко момченце в къса, до издрасканите колене, дреха; майка му го викаше и той тичаше, като подскачаше към къщи и вдигаше след себе си облаци прах.

— Кой си ти?

Той дотича, спусна се и я прегърна, като свря лице в нейния топъл и мек корем. А тя го милваше по разчорлената глава и нещо му говореше. Той не можеше да си спомни точно какво, но думите бяха ласкави и малко тъжни.

— Кой си ти?

С усилие на волята той се отърси от вцепенението. Призраците на миналото се стопиха и изчезнаха. Детството потъна във водовъртежа на времето.

— Аз съм Велт-Нипра-ма Гулит, механик, почетен линг на Сим-Кри.

— Къде и кога си роден?

— В село Ихт, на седмия възел на Големия канал, през Годината, когато цъфтя синята рея. Това беше преди четири периода и седем обиколки.

Една минута машината мълча, сякаш претегляше чутото. След това в динамото, скрито под купола на тавана, нещо изхриптя,

затрепери и механическият изповедник... запя:

*Заплашват мъничкия линг
дванадесет беди.
Но той се смее.
Не вярвайте му вие...*

Машината пееше с груб старчески глас, като извикваше лудо отделните думи. Изстъпление, животински страх, отчаяние, ярост — всички тия чувства се смесваха в хрипкавия поток на песента, изригнат от механическата глътка. В утробата на машината пращеше, пицеше, скърцаше, като че някой невидим караше валяк по счупени стъкла. Сякаш удариха Велт под брадата. Той скочи и впери в тавана разширени от ужас очи. Едновременно скочиха и вдигнаха глави нагоре хилядите негови отражения. Машината пееше. Това беше неочаквано и диво. Това приличаше на бълнуване. Тя може да се моли заедно с този, който се готви да умре, да плаче с него, да го утешава. Но не трябва да пее. Той знаеше това добре.

*Защото на смъртта Домът
е неговият дом единствен...*

Машината прекъсна песента и с официален тон на чиновник запита:

— Прости ли се с тия, с които си свързан кръвно?

Велт не можеше да говори, устните му трепереха. Той стоеше сред стаята и виждаше как в тая огледална гробница се мятат обречените, как обезумели от ужас, удрят с юмруци по стоманената врата, забравили, че тя не може да се отвори, докато те са живи. А побеснялата машина си тананика ту улични песнички, ту свещени псалми. Изповед, превърната в мъчение.

— Но как можех да разбера, че се е развалила? — каза той гласно, сякаш се оправдаваше пред отраженията, които го гледаха. — Как можех да разбера?

Отраженията мълчаха. Велт потършува в джоба си, измъкна няколко зърна кан и ги хвърли в устата си. Наркотикът веднага подействува; лека пелена замъгли съзнанието му, нервното напрежение спадна, мускулите се отпуснаха.

— Как можех да разбера? — повтори той, като се отпуснаше в креслото.

— Сбогува ли се с близките си?

— Аз нямам близки — уморено отвърна Велт, — аз съм последният от рода Гулит.

— С приятелите си?

— Сим-Кри обедня откъм честни линги; аз нямам приятели.

— Приятел, приятелка, другари — рече машината, — да се сприятелиш, да дружиш, дружба... На кого трябва да изпратя известие?

— На Върховния повелител. Той ще бъде доволен.

Да, Върховният ще бъде доволен. Той не умее да прощава оскърбленията. А писмото, което му изпрати Велт, беше настойчиво и поради това оскърбително за деспота. Въображението, шибано от наркотика, услужливо разгърна картината: дебелият късокрак Лак-Ифар-ши Яст върти в ръцете си черното квадратно картонче с издълбания върху него знак на Дома на смъртта и неговото име — Велт. След това се обръща към придружаващите го чиновници и с престорена скръб казва: „Каква загуба, нашият най-добър механик Велт се е самоубил“. „Това трябваше да се очаква — ще се откликне някой от чиновниците, най-вероятно това ще бъде дългият Кут-Му, — в последно време той се държеше доста странно.“ И всички ще се усмихнат, едва забележимо, за да не нарушат приличието.

— Какво добро си направил през живота си?

Машината изповедник се успокои, сякаш и тя сдъвка от червените зърна кан. Гласът ѝ отново зазвуча меко и проникновено, макар че в него все още се долавяха нотки на скрито безпокойство.

Велт вдигна рамене, забравил, че машината няма да разбере тоя жест. Направил ли е той нещо добро? Навярно е направил. Трудно е да преживееш четири дълги периода, без да направиш нищо достойно. Но какво все пак? Велт затвори очи — така му е по-леко да си спомня. Ето например той конструира „твърдата трига“ — цяла система от машини, която позволи да се доберат до богатствата на Втория материал. Това е

добро; нима иначе биха поставили неговата статуя на брега на Бялото езеро редом със статуите на великите мислители и механици на Сим-Кри? Той откри закона на вълната. Неговият труд беше оценен — той стана триста седемдесет и шестият почетен линг на Планетата. Той извърши колосалния експеримент с летящите дарни и победи в спора с догматиците, които доведоха до задънена улица науката за Нещата. Но това не е главното. Той само се върти наоколо и се мъчи да излъже себе си. Главното...

— Аз те създадох тебе!

— Мене?

— Да. Тебе и целия Дом на смъртта.

Мълчанието продължи цяла вечност. Машината обмисляше чутото.

— Истина ли говориш?

— На изповед не лъжат.

— Лъжат — каза убедено машината.

— Но аз говоря истината. Аз, механикът Велт от рода Гулит, построих тоя Дом.

— Добре — примирително рече машината, — ако това е така, ти трябва да знаеш какво те чака.

— Знаем.

— Разкажи.

Велт уморено се усмихна. „Проверява както учителят ученика, който се е оплел в лъжите си.“

— Когато свърши изповедта, ти ще отвориш вратата към Стълбата. Четиридесет и две стъпала. Едно от тях — не знам кое ще избереш този път — носи заряд енергия. Внезапен шок и вече нито жив, нито напълно мъртъв ще ме хвърлиш в басейна с разтвор от куатър. След седем секунди от почетния линг няма да остане нищо.

— Ще останат пластмасовите копчета — огорчено, както се стори на Велт, рече машината, — те няма да се разтворят. Заради тях вече три пъти чистих отвеждащите тръби.

На Велт изведнъж му стана весело. Стана му така весело, както никога през живота. Просто го напушваше на смях. Той чувствуваше как от гърдите към гърлото и от гърлото към устните му се търкаля гъделичкащо кълбо смях. И тя, виждаш ли, си имала грижи! Пластмасови копчета. Тя чисти тръбите и при това навярно мърмори

като някоя старица, която кърпи старата дреха на внука си. И пет пари не дава за съдбата на тия, които всеки ден чукат на вратата на Дома — какво общо има с тях... Само копчетата им да не са от пластмаса.

— Ти се смееш — рече машината, — това се случва с мнозина. Разбирам — нерви.

В динамото отново нещо изхлипа. Там, вътре, се водеше някаква непонятна борба. Неясни звуци — мърморене, просвирване, съскане — се изтръгваха навън. Следващия въпрос машината почти изкрещя, като се стараеше да надвие шума.

— А сега кажи какво лошо си направил през живота си?

Шумът се усилваше. Звуците се набираха на вълни на вълни и най-сетне плиснаха в стаята. Те я запълниха догоре, те крещяха нещо свое и се удряха в огледалния лед на стените. И изведнъж настъпи тишина. Звуците умряха моментално. Само самотен гонг отмерваше медни удари.

— Те винаги правят така — рече машината, — не им се лежи в Хранилището.

— На кого? — с недоумение попита Велт.

— На схемите, които снемат от всекиго след изповедта. Твърде много са се насъбрали и постоянно искат да прескочат в говорния контур. Дори понякога не мога да се справя с тях и те крещят през динамото. Но ти не отговори на въпроса.

— Да — рече Велт, — лошо също съм направил.

— Какво?

— Създадох тебе.

— Не разбирам — каза машината, — ти си противоречиш. Току-що нарече това дело добро.

— Доброто може да бъде лошо, а лошото — добро.

— Това противоречи на логиката.

— Но това е така.

— Аз не мога да разбера — каза машината. — Уморена съм. Всеки линг е задача, а два блока в решаващото ми устройство отказаха.

— Ти няма да разбереш, дори ако вместо шест имаш хиляда напълно изправни блока.

— Но аз искам да разбера.

Велт напипа в джоба си последното зрънце кан. Глупава машина. Какво всъщност иска да разбере? Живота? Но животът е над логиката.

Любов и ненавист, радост и мъка, щастие и разочарование — нима може да се решат тия уравнения без грешка? Кой ще определи къде свършва едното и започва другото? В дебрите на чувствата и мислите е също така лесно да се заблудиш, както и в лесовете на Катона. И да блуждаеш цял живот. Както той — Велт. И да излезеш най-сетне на пътя и да разбереш, че той води към Дома на смъртта. Глупава машина.

— Аз искам да разбера — повтори машината.

— Какво? — попита Велт.

Той се надвеси над масата и натисна копчето, което стърчеше отстрани като жълта пъпка. В центъра на масата се отвори кръгъл капак и по тръбата крак автоматът изпрати нагоре висока тясна чаша, пълна догоре със сок от дървото туг и винени плодове.

— Защо каза, че като си ме създал, си постъпил добре?

Велт отпи първата глътка и се вслуша в себе си, като очакваше мига, когато приятната топлина на опиянението ще започне да се разлива по тялото му.

— Аз бях убеден, че правя нещо необходимо и добро. Смятах, че Домът ще помогне на лингите...

— Да умират ли?

— ... да живеят.

— Не разбирам.

Естествено. Безполезно е да обяснява това на машината. Нима тя ще разбере, че истинската свобода е преди всичко свободата да разполагаш с живота си? Защо лингът трябва да живее, ако вече не иска? Нима не може да последва примера на светия Чимпо, който, след като завършил своите работи и видял, че неговият живот не е нужен вече никому, се изкачил на кладата? Така смяташе той, най-добрият механик на Планетата, когато у него е зреел проектът, така смяташе и известно време след като Домът беше построен. У него постоянно поддържаха и укрепваха тая мисъл. Самият Върховен повелител много пъти беседва с Велт на тази тема. Той говореше за кризата, която вече шести период подриваше икономиката на Планетата. Той говореше за милионите безработни, които искаха да се самоубият, но не се решаваха, тъй като се страхуваха, че погребението ще струва твърде скъпо. За такива Домът на смъртта е благодеяние. А старците? Тия безпомощни старци с треперещи ръце и нищо неизразяващ поглед? Те

са като камък на шията на семействата си, излишни уста, подяждащи обществото. „Когато остареея — разправяше Лак-Ифар — и ръцете ми се изморят да държат Свещения жезъл, аз сам ще дойда в Дома на смъртта.“ Освен това той казваше: „Лингът, който е загубил интерес към живота, не само е безполезен, но е и вреден за обществото. Такива са причина за безпорядъка: не им е мил собственият им живот и затова не ценят чуждия. Четиридесет и двете съсловия, на които е разделено нашето разумно уредено общество — това е стълба, по чиито стъпала поколенията влизат в историята. И всяко следващо стъпало на тая стълба се опира на предишното. Загубилите интерес разклащат основите на нашия строй, като се надяват, че стълбата ще рухне на главите им. Те искат да умрат и ние трябва да им помогнем.“ Велт кимаше с глава одобрително и се учудваше на мъдростта и хуманността на Повелителя.

Не всички разбираха мъдростта на Върховния. Мнозина бяха против. Осъждаха я.

Говореха: лъжа.

Говореха: кощунство.

Говореха: престъпление.

В тия думи може би имаше и истина, но това беше дребнавата истина на тия, които не умееха да гледат в бъдещето, истината на страхливците. Тя не заявяваше за себе си гръмко, на всеослушание, тя пропъльзваше в ушите с плах шепот, пременяше се с прозрачните одежди на намеците, тя отстъпваше и се криеше, щом само направеше опит да я разгледа по-отблизо. Тя беше твърде нездрава тази истина и Върховният я уби с две думи — социална демагогия.

Говореха. Шепнеха от ъглите. А той, Велт, строеше. Избра хубаво място — малка долчинка край Обсидиановите скали. Той връза Дома в черните камъни, като изведе на повърхността двадесет и един входове-тунели. Той построи автоматичен околоръстен път, който изключваше възможността да се срещнат пред последните врати отиващите на смърт. Той предвиди всичко: ограда къщата със защитно поле, постигна съвършенство в работата на всички механизми, заедно с психолозите разработи програма за изповедника. Той строеше за векове, като се надяваше дълбоко в душата си, че със собствените си ръце създава паметник на своя гений.

— Като построи Дома, облекчи ли живота на лингите?

Велт се сепна. Той съвсем беше забравил за машината, беше забравил къде е и по каква работа е дошъл. В чашата беше останало съвсем малко сок — за две глътки. Той я разклати и от дъното се надигна сива мътилка от утайката.

— Не — рече Велт, — стана тъкмо обратното.

Да, стана тъкмо обратното. Като се бореше за лъжлива хуманност, той се опълчи против истинската хуманност. Появата на Дома узакони самоубийството и дори го поощри. Съблазънта за лек край дразнеше лингите, смазани от несгодите на живота. И те идеха пред стоманените врати и казваха „да“. И вратите към небитието се отваряха. Тук идваха не само тия, които бяха тласкани от страдания, но и ония, водени от дребнава обида или минутно заблуждение. А сетне смъртта стана мода.

Домът стана съдба, символ на поражение. Неговото съществуване парализираше волята и лишаваше борбата от смисъл. Той прокара черта между желанието и възможността. Нямахше свобода да живееш, имаше свобода да умираш. Лъжа — вместо надежда, изповед — вместо храна, равнодушие — вместо ненавист. Това, което му се струваше, че ще потече като балсам по раните на страдащите, се превърна в сол, която разяждаше язвите.

И плахата истина, стъпкана в праха, изправи глава и напълни нощта на Велт със звънък шепот. Това беше шепот вик, шепот плач. Така крещи нощната птица шун над покрива на къща, сполетяна от нещастие.

Тя викаше: лъжа!

Тя викаше: кощунство!

Тя викаше: престъпление!

Тя викаше, че той, покòрен на злата воля, докара на Планетата мъката, че той живее пипнешком, страхувайки се да отвори очи.

Това е страшно — ден след ден да се разубеждаваш в себе си. Това е като да вървиш към пропастта със завързани очи. Писмата пареха ръцете му, хиляди писма с проклетия. И купища черни картонени квадратчета, които пневмопощата ежедневно му носеше. Върху тях имаше съвсем непознати имена. Те викаха, тия безмълвни картонени квадратчета, акуратно подпечатани с двете известни на всекиго букви — „ДС“. Те бяха като хрaчки, от които не можеше да се скрие.

Той се скри. Избяга на Втория континент, завря се в най-затътеното място, потъна до гуша в работа. От черните квадратчета и писмата се ограда с разстояние и десетки секретари. Не можа само да се ограда от себе си, от своята птица шун.

Един период и половина далеч от обществото. За него трябваше да забравят, времето изтрива много неща от паметта. Но още първият, който заговори с него, когато току-що се беше спуснал по стълбичката на суперлана, му напомни за тоя Дом. Това беше една старица с лице изтъкано от бръчки. Тя го хвана за ръкава и го попита:

— Кажете ми, високопочитаеми, не е ли страшно?

— Кое? — не разбра той.

— Ами там, във вашия Дом...

Той се дръпна от нея. Но тя се вкопчи в дрехата му и бързо-бързо заговори:

— Та той беше съвсем момче, току-що беше получил червения знак.

Той се изскубна и побягна, като разблъскваше минавачите.

А надвечер дойде Урам-Карах и от него Велт научи за таблетките. „Съвсем мънички — разправяше шепнешком Урам, — колкото пращинка. Достатъчна е една, за да почувствуващ непреодолимо желание да умреш. Вар-Луш, Кам-Дан, Фот-Грун — ще повярваш ли, че те отидоха в Дома доброволно? Кой може сега да каже на Лак-Ифар, че той отстъпва от Деветте правила? Никой. Разбираш ли?“

Велт допи сока, внимателно постави чашата на масата и като се обръщаше към самия себе си, рече:

— Време е да свършвам.

— Имаш още четири минути — отвърна машината, — времето за изповед не е изтекло.

— Нека вечността, която ме чака, бъде с четири минути по-дълга.

— Бързаш ли да умреш?

— Не, бързам да те унищожа.

— Да ме унищожиш ли? Ти не можеш да направиш това.

— Но можах да те направя, както виждаш.

— Ти нямаш никакви оръдия.

— Аз самият съм оръдие.

Той стана и оправя дрехата си. Усмихна се: навик.

— Как смяташ да направиш това?

Той знаеше, че тя не може да му попречи. Тя не би му отворила вратата, ако носеше със себе си оръжие, тя би пресякла всякакъв опит да я разрушат отвън. Домът беше прекалено добре защитен отвън. Но след като го беше пуснала вътре, машината си, бе подписала присъдата. Програмата не предвиждаше защита от жива бомба, каквато беше направил от себе си.

— Преди да дойда тук — рече той, — аз глътнах две малки дози ситан.

— Какво е това ситан?

— Вещество. Прах. Когато падна в басейна, ситанът ще влезе в допир с куатъра и...

— Взрив ли?

— С колосална сила.

— Така — рече машината, — добре си го измислил. Но взрив няма да има, аз няма да те пусна на Стълбата.

— Всеки, който е попаднал тук, трябва да стъпи на Стълбата. Дори ако ти не искаш това.

Той отиде по-близо до вътрешната стена и високо изрече:

— Аз съм готов!

Огледалата отстъпиха и откриха тесен проход. Точно под краката му започваха стъпалата на спускащата се надолу Стълба. Велт понечи да стъпи.

— Почакай — почти извика машината, — почакай! Страшно е да умираш. Искаш ли да те пусна оттук?

— Не можеш да направиш това. Зная.

— Вярно. Сбогом. Аз включих записа за всепланетна панихида. Нали си почетен линг.

— Сбогом.

Той се огледа и помахаша с ръка на своите отражения. Те му отвърнаха със същото движение.

Публикувано в алманах „Спектър’67“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.